

Gemma Rolls-Bentley

Met voorwoord van Sir Isaac Julien

queer

&kunst

Van doek tot
digitaal en alles
daartussen

W BOOKS

Uitgave

WBOOKS b.v.
info@wbooks.com
www.wbooks.com

Published by arrangement with Quarto Publishing Group

Oorspronkelijke titel: *Queer Art - From Canvas to Club, and the Spaces Between*
First published in 2024 by Frances Lincoln, an imprint of The Quarto Group.
1 Triptych Place, London, SE1 9SH, United Kingdom
T (0)20 7700 6700
www.Quarto.com

Tekst © 2024 Gemma Rolls-Bentley
Design © 2024 Quarto

Vertaling: Arnoud Bijl

Nederlandse editie © 2024 WBOOKS, Zwolle

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.
© c/o Pictoright Amsterdam 2024.

ISBN 978 94 625 8647 5
NUR 646

Gedrukt en gebonden in Slovenië

 WBOOKS

Gemma Rolls-Bentley

duer

Met voorwoord van Sir Isaac Julien

&kunst

Van doek tot
digitaal en alles
daartussen

Inhoud

6	Voorwoord
8	Inleiding
13	ACT I: QUEER SPACES
18	Thuis
38	Club
58	Buiten
81	ACT II: QUEER BODIES
86	Zelf
110	Intimiteit
128	Survival
149	ACT III: QUEER POWER
154	Zichtbaarheid
172	Activisme
190	Liefde
212	Queertopia
234	Register
238	Illustratieverantwoording
240	Dankwoord & Over de auteur

Voorwoord

In de hele geschiedenis van de beeldende kunst zijn werken gemaakt die de levendigheid, veerkracht en onbeschaamde zelfexpressie van queer leven tonen, van de Harlem Renaissance uit de jaren twintig van de vorige eeuw tot de New Queer Cinema uit de jaren negentig. *Queer & kunst - Van doek tot digitaal en alles daartussen* verschijnt als een langverwacht baken, dat licht werpt op de dynamische kruisbestuivingen van creativiteit en activisme als voorhoede van lhbtqia+-bewegingen.

De groepen die opkwamen tijdens de aids crisis van de jaren tachtig en negentig, zoals Act UP en Queer Nation, hadden invloed op de kunst van hun tijd. Nu sluit een nieuwe generatie kunstenaars zich aan bij het bazuingeschal, op de door Gemma Rolls-Bentley zorgvuldig gecompileerde pagina's. Zij nodigt ons uit op een reis door de bruisende landschappen van hedendaagse queer kunst. In drie prachtig samengestelde 'handelingen', Queer Spaces, Queer Bodies en Queer Power, komen kunstenaars uit de hele wereld bij elkaar om hun unieke perspectieven, ambities en waarheden te delen.

Als een pionier van New Queer Cinema heb ik van nabij het vermogen van kunst gezien om te hervormen: normen en waarden uitdagen, tot denken aansporen en verandering aanwakkeren. Queer film was belangrijk omdat die vastgeroeste esthetische grenzen in twijfel trok. *Queer & kunst* is een kritische viering van de rijkdom en diversiteit van queer creativiteit en versterkt stemmen die lang waren weggedrukt of tot zwijgen waren gedwongen. Maar niet meer. Via haar zorgvuldige samenstelling en inzichtelijke commentaar werpt Gemma Rolls-Bentley zich op als voortrekker van de hedendaagse queer kunst, onvermoeibaar probeerend kunstenaars de zichtbaarheid en erkenning te geven die ze verdienen. Een aantal decennia lang heeft de eigentijdse kunstwereld deze stemmen de rug toegekeerd. Nu dwingt de urgentie ons tot meer aandacht voor het zeer relevante werk van queer kunstenaars van nu.

Van schilderkunst en fotografie tot protestkunst en nachtclubperformances: dit boek doorkruist en verlegt traditionele scheidslijnen, en omarmt het grote aantal vormen en uitdrukkingen van queer kunst.

Elke hier besproken kunstenaar draagt bij aan een actueel moment van urgentie en biedt gelegenheid voor een nieuwe kijk op gezamenlijke zichtbaarheid en verzet, wat ons huidige begrip van identiteit en groepsgevoel kan vernieuwen. Hun werk is niet alleen inspirerend, het is zelfs essentieel. Want het biedt een aangrijpende weergave van wat ons als mensen bindt, en van het caleidoscopische queer leven.

Queer & kunst is een getuigenis van de diepgaande invloed van kunst en cultuur en de standvastigheid van de menselijke geest, en heeft ongetwijfeld weerklank bij lezers van alle achtergronden en identiteiten. Dit boek is niet alleen voor de lhbtqia+-gemeenschap, het is voor iedereen die gelooft in het vermogen van kunst om grenzen te slechten, sympathie te kweken en tot verandering aan te sporen. Ik hoop dat u, eenmaal aan boord gestapt voor deze reis door *Queer & kunst*, wordt geïnspireerd, uitgedaagd en ontroerd. Dat u nieuwe perspectieven ontdekt, verbindingen smeedt en de schoonheid van diversiteit viert in al haar vormen. En hopelijk sluit u zich aan bij ons eerbetoon aan de stemmen en visies van queer kunstenaars uit de hele wereld. Wij zullen blijven streven naar een meer inclusieve en gelijkwaardige toekomst voor iedereen.

Sir Isaac Julien, RA

Inleiding

In 1992 organiseerde kunstenaar en filmmaker Derek Jarman een tentoonstelling in de Noord-Engelse Manchester Art Gallery met de titel *Queer*. Hij koos heel bewust voor deze provocatieve titel, wetend dat die discussies zou uitlokken onder het publiek. En dat gebeurde ook. Zoals veel kunstenaars voor en na hem, gebruikte Jarman zijn kunst om de toekomst van de gemeenschap waartoe hij behoorde te verbreden, vast te leggen en te beïnvloeden. Toen ik over dit boek sprak met Jarmans goede vriendin de schilder Maggi Hambling, vertelde zij dat hij haar voor zijn dood had laten beloven altijd het woord queer te gebruiken, niet gay. Hij vond gay te beleefd klinken, misschien zelfs verontschuldigend, terwijl queer 'echt iets betekende'. Het woord, dat oorspronkelijk 'gek' of 'vreemd' betekent, werd lang gebruikt als denigrerende term om lhbtqia+'ers (lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transgender, queer, interseksueel of aseksueel) te beschrijven. Vanaf de late jaren tachtig van de vorige eeuw werd het woord teruggeëist als term die de nauwe definities van seksualiteit of genderidentiteit verwerpt, ruimte maakt voor identiteiten die hokjes overstijgen, en je op verruimende, creatieve wijze kunnen helpen je weg te vinden in de wereld. Zoals prachtig beschreven door bell hooks:

queer, niet als over met wie je seks hebt – al kan het er een aspect van zijn – maar 'queer' als over het zelf dat niet past bij de hele omgeving en dat een ruimte moet vinden en creëren om te kunnen spreken en bloeien en leven.

Ik krijg vaak de vraag wat kunst queer maakt. Heeft queer kunst onderscheidende kenmerken? Is alle kunst gemaakt door queer kunstenaars ook queer kunst te noemen? Het zijn geen eenvoudige vragen. Wat ik zeker weet is dat kunst een verhaal kan vertellen, een ervaring kan laten delen, een vraag kan stellen of een gesprek starten. Kunst kan toeschouwers aanzetten om verschillende perspectieven te bekijken en om begrip te kweken. Voor dit boek heb ik kunst geselecteerd die aansluit op queer beleving, impliciet of expliciet. Kunst die enig inzicht biedt in het leven van queers in verleden, heden en toekomst. Ik heb de late jaren zestig losjes gekozen als vertrekpunt omdat we, ook al is er een lange geschiedenis van queer kunst, toch ergens moesten beginnen. Met de baanbrekende Stonewall Uprising

Queer, Derek Jarman, 1992

Portrait of an Artist (Pool with Two Figures) is een van David Hockneys bekendste schilderijen. De twee figuren, een onderwaterzwemmer en een geklede toeschouwer, combineren twee centrale motieven van Hockney - dubbelportretten en zwembaden. Het grootschalige werk, onderwerp van Jack Hazans film *A Bigger Splash* (1973), is gemaakt naar vele zorgvuldig geplande foto's van de vrienden van de kunstenaar en zijn ex-geliefde Peter Schlesinger. De zwembaden in Los Angeles, die de achtergrond vormden in veel

van zijn vroege werk, symboliseren de vrijheid die Hockney vond als homoseksuele man in het sexy, zonnige Californië, afgezet tegen het dorpse Yorkshire waar hij was opgegroeid. In 2018 brak *Portrait of an Artist (Pool with Two Figures)* records: het werd het duurste geveilde schilderij van een levende kunstenaar. Een blijk van Hockneys blijvende invloed in zowel de kunstwereld als bredere discussies rond lhbtqia+ thema's.

Portrait of an Artist (Pool with Two Figures),

David Hockney, 1972, acrylverf op doek,

213,4 x 304,8 cm

ngochani mumhuri, Kudzanai-Violet

Hwami, 2022, olie- en acrylverf op

doek, 100 x 100 cm

Kudzanai-Violet Hwami

Het oeuvre van Kudzanai-Violet Hwami, die werkt in het Verenigd Koninkrijk, kijkt naar de complexe samenkomst van spiritualiteit, gemeenschap, identiteit en thuis. Zij maakt meesterlijke collages van foto's gemaakt in haar geboorteland Zimbabwe die ze online heeft gevonden, waarbij ze een fictieve familie probeert te bouwen in antwoord op haar eigen ontheemde leven. In het Shona, de taal die Hwami sprak toen ze opgroeide, betekent *ngochani mumhuri* 'homoseksueel in de familie'. Het

woord *ngochani* heeft negatieve connotaties in Zimbabwe en is sinds kort breed in gebruik in de media en het openbare leven als het gaat om lhbtqia+. Het schilderij zet een archiefphoto van een gezin naast een afbeelding van een pornosite, twee bronnen die de kunstenaar vaak samenbrengt als zij alternatieve kanten van haar eigen identiteit onderzoekt. De twee figuratieve beelden staan voor twee vormen van intimiteit in de beslotenheid van thuis, versmolten in één schilderij. Een werk vanuit een open geest.

Laying in the Grass I, Sola Olulode, 2020,
inkt, olieverf, oliepastel, oilbar, houtskool
en was op doek, 122 x 152 cm

SOLA OLULODE

Sola Olulode schildert droomachtige vignettes als toevluchtsoord voor zwarte queerliefde. Haar werk komt voort uit de bruisende lappendeken van Zuid-Londen, waar ze inspiratie vindt in paaldansen, stadsromantiek en het genot van intieme ontmoetingen. Olulodes schilderijen, gemaakt met haar eigen versie van Nigeriaanse *adire*-stoffen – handgeverfde stoffen met gebruik van de was-resistente batiktechniek – omarmt de complexiteit van schijnbaar eenvoudige figuren. Haar personages, gewoonlijk geschilderd in

paren, bevinden zich in een omgeving van vrijheid en zorgzaamheid – in bed, op dansfeesten of ergens buiten. Elementen als maan, zon, zee en gras komen steeds terug als ankers van de natuur, die de scènes van Olulode een gevoel van sereniteit geven. *Laying in the Grass I* is een van de vele schilderijen met dezelfde titel, waarop stellen zich genoeglijk ontspannen in elkaars gezelschap, en vrede vinden tussen de levendige groene en gele tinten van het gras.

Het schilderij *Secret Hideout of the Flamingo Gang* van Hernan Bas toont drie jonge mensen, herkenbaar androgyn en ambigu in hun relatie met elkaar, tussen de flamingopeddelboten en het weelderige gebladerte bij een meer. Bas' schilderstijl mengt figuratief en abstract, wat de gelaagdheid en breekbaarheid van de droomachtige scène benadrukt, net als de vogels en personages die haar bevolken.

De personages van Bas kanaliseren, geïnspireerd door flamboyante negentiende-eeuwse schrijvers als Oscar Wilde en Arthur Rimbaud, de energie van de historische figuur van de jeugdige dandy. Ze worden door de kunstenaar beschreven als in 'nichtenlimbo', ergens tussen adolescentie en volwassenheid, tussen weten en uit de kast komen, terwijl zij verschijnen vanuit de schaduw.

Secret Hideout of the Flamingo Gang
(*Abandoned Paddle Boats*), **Hernan Bas**,
2014, acrylverf op linnen, 182,9 x 152,4 cm

Untitled, Lorenza Böttner, 1989,
pastel op papier, 152,4 x 114,3 cm

Lorenza Böttner

De Duits-Chileense kunstenaar Lorenza Böttner werkt met schilderkunst, tekenkunst, fotografie, dans en performance en stelt daarin haar eigen transvrouwelijke lichaam zonder armen centraal. Voordat ze op 34-jarige leeftijd overleed aan aids-gerelateerde complicaties was haar werk wereldwijd te zien via het Disabled Artists Network - waar ze actief lid van was - en in haar eigen publieke kunstperformances waarin ze live schilderijen maakte met haar tenen. Door parallellen te trekken met de Venus van Milo, het antieke beeld zonder armen dat uitvoerig

wordt geprezen als prachtige kunst, stelt Böttner vragen over de perceptie van lichamen met een beperking, en waarom haar eigen lichaam niet op dezelfde manier wordt geaccepteerd. Haar gefotografeerde en geschilderde zelfportretten loven haar lichaamsvorm, die genderbeperkingen overschrijdt. Het hier afgebeelde zelfportret uit 1989 is bezaaid met kalkachtige voetafdrukken die haar proces zichtbaar maken en een vrolijke draai geven aan haar verleidelijk poserende naakte lichaam, badend in regenbooglicht.

Juliana Huxtable's *Untitled (Psychosocial Stuntin')* zet de kunstenaar in het midden, maar biedt iets dat het typische zelfportret overstijgt. 'To stunt' is jezelf laten zien, pronken, 'psychosocial' verwijst naar hoe het zelf altijd wordt opgenomen in een groter landschap. In dit digitale werk maakt Huxtable de weergave abstract door haar huid- en haarkleur te veranderen, waarbij ze een afrofuturistische stijl aanneemt. Haar uitdagende

pose, met op de achtergrond maanlicht, verwijzend naar wat zij 'standaard zwarte beeldvorming' noemt, brengt de blik van de kijker op haar en haar kunst aan het wankelen. Het werk behoort tot de serie 'Universal Crop Tops for All the Self Canonized Saints of Becoming', die politiek geladen beeldmotieven gebruikt om 'ras', gender, identiteit en *queerness* te onderzoeken.

Juliana Huxtable

Untitled (Psychosocial Stuntin')
uit de serie 'Universal Crop Tops
for All the Self Canonized Saints of
Becoming', **Juliana Huxtable**, 2015,
inkjet-kleurendruk, 101,6 x 76,2 cm

Nicole Eisenman, algemeen beschouwd als een van de belangrijkste kunstenaars van haar tijd, werkt in een heel eigen schilder- en beeldhouwstijl die inspiratie haalt uit de populaire cultuur en de kunstgeschiedenis. *Night Studio* en *Morning Studio*, waar zeven jaar tussen zit, verbeelden een paar geliefden, de één met een vleesachtig roze getinte huid en de andere met een surrealistische mosterdkleur die zich vermengt met het geïmproviseerde atelierbed waar ze op liggen. Tegen de achtergrond van een sterrenhemel zijn de personages in *Night Studio* verlicht door een studiolamp, met naast

het bed een stapel boeken over de kunstenaars die Eisenman inspireren, en met een flesje bier, een vitaminedrank en een pakje sigaretten. In *Morning Studio* verschijnt de sterrenhemel op het computerbeeld dat is geprojecteerd op de atelierwand en zijn de sigaretten allemaal opgerookt. De peuken liggen in een conservenblikje op een omgekeerde krat. Op beide schilderijen lijken de innig verstrengelde paren te zweven door de kosmos, waarbij de kracht van hun verbinding in deze tedere momenten alles buiten de studio onbenullig maakt.

Links: *Night Studio*, Nicole Eisenman, 2009, olieverf op doek, 165,1 x 208,3 cm;
onder: *Morning Studio*, Nicole Eisenman, 2016, olieverf op doek, 167,6 x 210,8 cm

Slava Mogutin, die in 1995 zijn land ontvluchtte, was de eerste Rus die in de Verenigde Staten politiek asiel kreeg op grond van homovervolging. *Anton Smoking* is een portret van zijn ex-geliefde, genomen tijdens zijn eerste trip terug naar huis na jaren in Amerikaanse ballingschap. Hij wilde 'de rebelse spirit en het optimisme van de Russische jeugd' vangen in een tijd van dramatische economische en politieke veranderingen in zijn geboorteland. Het was een vluchtig moment van vrijheid tijdens de pijnlijke overgang van de quasi-democratische post-Sovjetmaatschappij naar het autoritaire nationalistische regime van de nieuwgekozen regering van Vladimir Poetin. Het beeld hoort bij de serie 'Lost Boys' van Mogutin, die zijn eerste solotentoonstelling in New York zou worden (2001), en later werd gevat in een monografie (2006). Via zijn eigen tumultueuze relatie met Rusland verbeelden Mogutins foto's de blijvende onverzettelijkheid en trots van de queer gemeenschap in het land, ook al wordt die voortdurend onderdrukt.

Anton Smoking uit de serie 'Lost Boys',
Slava Mogutin, 2000, analoge druk

Aqua Aura, Cajsa von Zeipel,
2020, siliconen en mixed media,
233,7 x 104,1 x 127 cm

Cajsa von Zeipel verstoort de beeldhouwcanon met haar meer dan levensgrote afbeeldingen van *femmes* en queer vrouwen en hun katten en baby's. In haar vaardige werk met siliconen rekt ze bijna letterlijk de mogelijkheden van beeldhouwkunst op met haar constructies van fantasielichamen die toch levensecht lijken, 'futuristische lesbiennes' zoals zij hen noemt. In *Aqua Aura* zien we een vrouwelijk liefdespaar, allebei ergens tussen cyborg, sekspop, mannequin en standbeeld in, behangen met hitech-gadgets en blinkende voorwerpen – een door een ring verlichte haarband met uitvergrotings-effect, een voorbind-lavalamp, sleutelhangers, hangsloten en een tandenborstel. Elk detail van de assemblage vertelt iets over het verhaal van de vriendinnen. De erotisch geladen monumentale figuren, druipend door een aangebrachte laag ectoplasma, staan voor een toekomst gedomineerd door lesbiennes, waar vrouwen het heft in hand nemen voor hun eigen verhalen en waar *femmes* heersen.

The First Atlanticans, April Bey, 2021, digitaal geweven tapijt, metaalkoord, glitter, handnaaiwerk en epoxyhars op houten paneel, 121,9 x 90 cm

April Beys werk gaat over een fictieve planeet die haar vader heeft bedacht om uit te leggen waarom hun familie 'er anders uitzag dan witte mensen en waarom dat een probleem was hier op aarde'. Gevoed door kinderlijke verbeelding en gevoelsmatig denken in mogelijkheden, en later geïnspireerd door afrofuturisme, noemde Bey de planeet Atlantica - een wereld vrij van vooroordelen die verschillen viert, en die troost biedt tegen de pijnlijke regels op aarde. Haar figuren, vaak gebaseerd op echte mensen, worden geselecteerd als Atlantische modelburgers vanwege hun vermogen om onverschrokken naar plaatsen te gaan waar nog geen aardbewoner is geweest, de normen

en de druk van de maatschappij trotserend. In haar belangrijkste werk zien we de eerste Atlanticanen, klaar om de ruimte in te reizen in glimmende roze pakken en met helmen gemaakt van zwarte vrouwenhanden met mooie lange acrylnagels, een van de vele motieven van de kunstenaar die de cultuur van de Afrikaanse diaspora prijzen. Atlantica, meestal gepresenteerd als grootschalige installaties met schilderijen, tapijten en wandkleden, krijgt steeds meer detail, met kledinglijnen, plantenleven en landbouwsystemen, die allemaal terug zijn te voeren op de betaalmiddelen van de planeet: liefde en glitter.

Dankwoord

Er hebben veel geweldige mensen meegewerkt aan dit boek. Dank aan iedereen bij Quarto die geloofde in mijn visie, onvermoeibaar werkte om dit boek tot het best mogelijke te maken, en hielp om het de wereld in te krijgen: Stephen Behan, Laura Bulbeck, Clare Churly, Alice Graham, Lewis Laney, John Parton, Leonardo Collina. Dank aan de dierbare vrienden en medewerkers die hielpen met onderzoek en redactie: Amelia Abraham, Mollie Barnes, Cas Bradbeer, Ariel Collier, Fiontan Moran. Aan alle galleries, instituten en personen die hielpen bronnen voor beelden te vinden en die beeldrechten regelden. Aan mijn vriendin Kate Bryan die als eerste zei dat ik een boek moest schrijven. Aan mijn prachtige vrouw, Danielle, die elk bijschrift las terwijl ik schreef en me het hele proces lang heeft gesteund. Aan mijn kinderen en gekozen familie voor de aansporing om een boek te maken dat de wereld hopelijk een beetje beter maakt. En aan de kunstenaars in dit boek en daarbuiten, bedankt dat jullie ons hielpen de zin van onszelf te zien en dat jullie ruimte hebben geschapen voor onze gemeenschap in de door jullie gecreëerde werelden.

Over de auteur

Gemma Rolls-Bentley verkeert al bijna twintig jaar in de voorhoede van de hedendaagse kunst. Ze zet zich met hartstocht in voor meer weerklank voor queer kunstenaars, en om een platform te bieden aan kunst die lhbtqia+-identiteit verkent. Ze is curator van tentoonstellingen, zet kunstcollecties op en is internationaal projectleider. Haar meest recente wapenfeit is dat ze zorgdroeg voor de groepsexpositie *Dreaming of Home* in het Leslie Lohman Museum of Art in New York en voor het Tom of Finland Art & Culture Festival in Londen. Ze was curator van de 'Brighton Beacon Collection', de grootste permanente show van queer kunst in het Verenigd Koninkrijk. Gemma is gastdocent aan het Royal College of Art en heeft zitting genomen in de besturen van talrijke (liefdadigheids) organisaties die diversiteit in de kunsten ondersteunen.

Queer & kunst is een bewijs van de diepgaande impact van kunst en cultuur en de veerkracht van de menselijke geest. Dit boek is niet alleen voor de lhbtqia+-gemeenschap; het is voor iedereen die gelooft in de kracht van kunst om grenzen te overstijgen en verandering teweeg te brengen.

Sir Isaac Julien, filmmaker en installatiekunstenaar

Queer & Kunst toont de enorme reikwijdte van queer kunst; dat het soms uitschreeuwt, tegendraads is en een plek voor zichzelf opeist maar tegelijkertijd ook voelt als een warme omhelzing. Het demonstreert de potentie van het voorstellen van een betere wereld: "een revolutie van de verbeelding waar iedereen altijd vrij is."

Manique Hendricks, conservator hedendaagse kunst Frans Hals Museum

Van het doek tot in de club, van galerie tot op straat, en van traditioneel tot wild: *Queer & kunst* is een onstuimige verzameling van bijna tweehonderd kunstwerken die de rijkdom, zelfexpressie en veerkracht van het queerleven weerspiegelen.

Gerennommeerd queer-kunstexpert Gemma Rolls-Bentley schreef dit boek als een ongeremde viering van de relatie tussen creativiteit en lhbtqia+-identiteit. Werkelijk inclusief en met kunstwerken afkomstig uit de hele wereld, biedt dit boek een fris perspectief op de caleidoscopische, veranderende en glinsterende wereld van het queerleven. *Queer & kunst* geeft een stem aan al die kunstenaars die lang niet of veel te weinig gehoord zijn.

WWW.WBOOKS.COM

